

Dones coetànies, dones escriptores...

una pinzellada de l'època medieval

Eusèbia Rayó

Al'Edat Mitjana, les dones escriptores solien presentar els seus escrits amb una disculpa, dient que els perdonessin la gosadia, que eren unes il·letrades, que eren unes pobres dones de poques llums.

Les dones que escrivien estaven sotmeses a un procés d'anorreament, literàriament parlant, que adoptava diverses formes:

Desautorització: dir que no podien crear, per tant el que escrivien havien de ser plagis o era escrit per un home, se'ls negava l'autoria i moltes vegades l'existència.

Deslegitimació: dir que el que escrivien no tenia qualitat.

Excepcionalitat: si alguna escriptora destacava, era un cas excepcional.

Poca difusió de la seva obra: pràcticament tenien prohibit fer pública la seva obra.

Malgrat aquest context desolador i opressiu, que era

universal, algunes dones es desferen de prejudicis i complexos i tengueren l'esma i la valentia d'estudiar, d'adquirir coneixements i cultura suficients com per a gosar escriure llibres i, sobre tot, mostrar-los. He volgut destacar-ne les següents:

A principis del S XI **Murasak Shikibu**, pseudònim d'una dama de la cort imperial japonesa. Autora de la primera gran novel·la de la literatura universal "Genji monogatari", "El relat de Genji". Valor literari, artístic i històric.

Devers Alemanya, **Hroswita**, considerada com la primera poetessa medieval germana. Va escriure poesia, textos èpics, llegendes i algunes

obres teatrals. Versada també en medicina, filosofia, aritmètica, música i astronomia, va ser la primera en afirmar que el sol era el centre del sistema planetari i que la terra hi girava en torn.

Dins un entorn cultural completament diferent, a Al Andalus, destaca, entre altres poetesses, la princesa **Wallada**. Dona independent, ensenyava a ca seva poesia i cant a les filles de les famílies de més prestigi i va obrir el seu saló als debats poètics i les recitacions, a la música culta i a les tertúlies filosòfiques. Els seus poemes parlen de sentiments i emocions però també de llibertat i d'independència.

A l'escola de medicina de Salern hi assistí com a estudiant i posteriorment com a professora **Tròtula**. Visqué del 1090 al 1160. Va escriure el llibre conegut com *Tròtula Major*, sobre obstetrícia i ginecologia, i un segon tractat *Tròtula Minor* sobre cura de la pell, higiene i cosmètica. La seva obra va ser copiada i impresa repetidament. Encara ara s'hi troben aspectes molt innovadors. Malgrat tot, als segles següents se li negà l'autoria, la capacitat mèdica i, fins i tot, el seu gènere.

La primera historiadora coneguda va ser **Anna Comnè**, princesa bizantina, nascuda el 1083. Autora de "L'Alexiada", la font més important de la història bizantina d'aquest període. A diferència de les seves coetànies, Anna, en presentar l'obra, afirma que té els coneixements i cultura necessaris per a ser historiadora.

Durant els segles XI fins al XIV va florir a Europa, el moviment de **les beguines**, dones que decidien viure fora del claustre, indepen-

dents del control masculí i del control eclesial.

Moltes vegades patiren persecucions. Per exemple **Margarida Porete** a França, contemporània de Ramon Llull i autora de *El mirall de les ànimes senzilles*, excepcional tractat de mística, fou cremada vida.

Entre els segles XII i XIII floreixen les **trobairitz d'Occitània**, que ofereixen una poesia espontània, sincera, atrevida, que usen per a expressar l'amor, la gelosia, el desig de seduir, fins i tot el desig físic envers l'home estimat. Les més conegudes són la comtessa de Dia, Garsenda de Provença, Azalais de Porcairagues, Castelloza...

En aquesta línia trobadoresca es conserva la **Cançó de Mallorques** de les primeries del segle XIV. Té l'originalitat i la gosadia de ser d'una dona que canta l'enyorament amorós no cap a un amant sinó, cosa extraordinària, cap al seu espòs. Es desconeix quina reina és l'autora, si Constança d'Aragó o Violant de Vilaragut, ambdues esposes del rei Jaume III, el Temerari.

Teresa d'Entença, nascuda el 1301, nora de Jaume II d'Aragó, va viure presencialment la campanya de Sardenya, de la qual enviava informes al seu sogre amb intel·ligència i dots d'observació.

Entre la constel·lació de dones místiques escriptores aparegudes a Europa a l'Edat Mitjana m'han semblat interessants:

Santa Brígida de Suècia, contemporània de Ramon Llull. A més d'una gran quantitat de cartes dirigides al Papa, al rei de Suècia, al rei de Xipre, a la reina de Nàpols, en les quals els solia renyar per les seves vides dissipades i els exhortava a dur una vida cristiana, ens ha deixat un llibre de *Revelacions* i el *Sermo Angelicus* productes de les seves visions.

Margery Kempe, anglesa, fou la primera en fer una autobiografia. No sabia llegir ni escriure. Dictava els seus escrits. Nasqué el 1373. Arran del part difícilíssim del seu primer fill, començà a tenir visions i experiències espirituals, i patí durant una temporada de desordre mental. Al seu llibre autobiogràfic *El llibre de Margery Kempe* té la valentia de descriure la seva malaltia. Hi relata les seves visions, la seva vida, els seus pelegrinatges.

En política és rellevant **Elionor d'Arbòria**, nascuda a Molins de Rei cap el 1340. Va ser jutgessa d'Arbòria (Sardenya). Ha quedat com a gran governant, heroïna i llibertadora de la seva terra. Va promulgar la *Carta de Logu*, un dels primers codis civils d'Europa, molt avançat al seu temps i que es mantengué vigent fins a la unificació d'Itàlia. Va ser la primera en promulgar lleis per a la protecció dels falcons.

Ja per acabar, no podem deixar d'esmentar la figura de **Cristine de Pisan** (1364-1430), d'importància extraordinària dins la literatura. És la

primera escriptora professional laica que viu dels ingressos que provenen de la seva obra.

Als 25 anys romangué òrfena, vídua, amb la família a càrrec i sense ingressos. En lloc de tornar-se a casar o ficar-se a un convent, decidí conservar la seva independència. Començà a fer de copista i poc a poc va anar introduint-se com a autora de poemes, cançons i balades i, posteriorment, com a autora de llibres. Va crear el seu propi obrador d'escriptura i, per això, es considerada com a precursora de totes les dones dedicades al món del llibre en totes les seves vessants.

A *L'epístola al déu d'Amors*, Cristine és la primera dona

en defensar el col·lectiu de dones de les insídies posades per escrit per un home i dels seus menyspreus. De les seves obres, potser la més important és *La ciutat de les dames*. En aquest volum apareixen tres personatges i el Dret, que aconsellen Cristine de bastir una ciutat que donaria aixopluc a les dames que no tinguessin ni defensor ni protecció. Bellament il·lustrat.

Als seus llibres hi podem trobar un esquema d'una societat nova, molt millor, la que podria ser, si la veu de les dones fos més escoltada. Opinava que la diferència entre els sexes no era innata, sinó adquirida. En ser educada, la dona serviria per a la ciència tant com un home. Intuí que, mentre els homes primitius caçaven o feien la guerra, les dones inventaven l'agricultura i les arts (cosa confirmada molts anys després per l'Antropologia). Defensava l'abstinència sexual de la dona i el rebuig de l'amor passió. D'aquesta manera les dones escaparien del poder que els homes consideraven tenir

sobre el seu cos i, sobretot, sobre la seva vida.

Del que he dit anteriorment podem extraure'n una sèrie de conclusions:

Sempre hi ha hagut dones dedicades a escriure. És de suposar que moltes de les que ho intentaren quedaren pel camí, aclaparades per les circumstàncies de la vida; moltes altres han estat senzillament ignorades o ridiculitzades, o bé directament censurades, esborrades del lloc que les corresponia dins el món de les lletres. Han conreat, a més, tots els gèneres literaris.

En general, les autores comparteixen les mateixes característiques:

- Provenen d'un entorn socioeconòmic alt o benestant: nobles, filles de burgesos...
- Han tengut accés a l'educació. Provenen de famílies amb inquietuds culturals, que no les han privat de formar-se, ans al contrari.
- Han pogut disposar de llibertat i de temps per a

desenvolupar el seu talent. (De fet, moltes són religioses, fadrines, vídues o si més no, no sotmeses a un espòs).

Moltes són innovadores i fins i tot transgressores.

- Personalment, crec que totes eren dones extraordinàriament intel·ligents i coratjoses, que saberen, o tengueren la sort, de poder aprofitar tant el talent que tenien, com les oportunitats i les desgràcies que se'ls presentaren.

Tant de bo totes les persones fóssim així.

BIBLIOGRAFIA:

- Alba, Víctor. HISTORIA SOCIAL DE LA MUJER. Plaza&Janés, S.A. Editores. Barcelona, 1974.
- Albertí, Elisenda. DAMES, REINES I ABADESSES. Divuit personalitats femenines a la Catalunya medieval. ALBERTÍ, EDITOR SL 2007. Barcelona, 2007.

- Álvarez, Maria Teresa. ELLAS MISMAS. La esfera de los libros S.L. Madrid, 2005.
- Bollmann, Stefan. LAS MUJERES QUE ESCRIBEN TAMBIÉN SON PELIGROSAS. Maeva Ediciones. Madrid, 2007.
- Cirlot, Victoria i Garí, Blanca. LA MIRADA INTERIOR. Escritoras místicas y visionarias en la Edad Media. El árbol del paraíso. Ediciones Siruela., Madrid, 2008.
- Diversos autor/es. GRANS BIOGRAFIES CATALANES. Edicions 62. Barcelona, 2005.
- Diversos autor/es. LA VOZ DEL SILENCIO I i II. Cristina Segura Graíño. Asociación cultural AL-MUDAYNA. Madrid, 1992 i 1993.
- Diversos autor/es. LAS SABIAS MUJERES: Educación, saber y autoría. (Siglos III-XVII). Edición de Maria del Mar Graña Cid. Asociación cultural AL-MUDAYNA. Madrid, 1994.
- Diversos autores/es. LAS SABIAS MUJERES II. (Siglos III-XVI). Homenaje a Lola Luna. Edición de Maria del Mar Graña Cid. Asociación cultural AL-MUDAYNA. Madrid, 1995.
- Lasala, Magdalena. WALLADA LA OMEYA. Ediciones Martínez Roca, S.A. Madrid, 2003.
- Latorre, Maria Lluïsa. DONES INVISIBLES. Carta Blanca. Viena Edicions. Barcelona, 2011.
- Undset, Sigrid. SANTA CATALINA DE SIENA. Ediciones Orbis S.A. Barcelona, 1983.
- VIQUIPÈDIA. ■